

שהוא כולו לה', ואילו החטאת בשרה נאכל אבל דמה ניתן למעלה מחוט הסיקרא – היינו, הצעקה שהבעל-תשובה צועק להשי"ת שיושיע אותו, זה עולה למעלה במקום שאין צדיק גמור מגיע, וכדאיתא בזוהר הק' (חיי שרה קכט): דבעלי תשובה אינון קריבין למלכא יתיר מכלהו, ואינון משכי עלייהו ברעותא דלבא יתיר ובחילא סגיא לאתקרבא למלכא (מי השילוח ח"ב ס"פ צו).

דף יא

'מנחת חוטא תוכיח' שאם נכנסה לפנים – כשרה.
ואע"פ שהתורה לא פסלה אלא דם שנכנס ולא מנחה – מכל מקום ניתן לעשות 'יוכיח' ממנחה, שהגם שהיא דבר המכפר, אם הכניסה לפנים אינה נפסלת, והיינו משום שדמה שאמרה תורה – דוקא הוא, ואם כן גם חטאת דוקא, ולא שאר זבחים. ואין ללמוד אשם מחטאת, שהרי אפילו עולה שהיא כליל אינה נפסלת בהכנסת הדם, כל שכן באשם (עפ"י קרן אורה).

'אמר רבי יוחנן: יוסף בן חוני ורבי אליעזר אמרו דבר אחד' – כן דרכו של רבי יוחנן [ואביי] בכמה מקומות,
להעמיד דברי חכמים בשיטה אחת – כמצוין ביוסף דעת ב"מ מז:

'אמר רבי יהושע: אם בשאר ימות השנה שאינו כשר לשמו, אחרים כשרים לשמו, בזמנו שהוא כשר לשמו, אינו דין שיכשרו אחרים לשמו?...' – רבי יהושע הוכיח שכשר על סמך הדין שבשאר ימות השנה אם שחט זבחים אחרים לשם פסח – כשרים [וגם ר' אליעזר מודה לזה], הגם שאילו היה שוחט אז את הפסח – היה פסול. ואם כן כ"ש בזמן הכשרו של פסח ששאר זבחים גם כן יוכשרו. ועל סברה זו עונה ר' אליעזר: מה ששאר זבחים הוכשרו בשאר ימות השנה כששחטם לשם פסח, זהו מפני שפסח בשאר ימות השנה הרי הוא כשלמים, שהרי אם שחטו אז לשם קרבן אחר [שע"כ עקרו משם פסח] – כשר. הלכך שאר זבחים שנזבחו לשם פסח כשרים כאילו שחטם לשם שלמים [שאע"פ שפסח צריך עקירה והרי כאן חשב לשם פסח ולא עקר, אעפ"כ היות והוא יודע ששוחט זבח אחר, ידיעתו זו לא גרעה מעקירה].

ורבי יהושע סבר שכל עוד הפסח לא נעקר הרי הוא 'פסח'. ואם אתה אומר שמחשבה לשם פסח שלא בזמנו נחשבת כלשם שלמים על ידי עילה כל דהו [כיון שידוע שהוא זבח אחר, כאמור. ולסברת ר' יהושע אין כאן 'עקירה' ע"י ידיעה זו], הרי אתה נותן כח שלמים בפסח יותר מדאי ומרועע כח הפסח – אלא כל שלא עקרו בפרוש יש לפנינו קדושת פסח.

חזר ר' אליעזר ודן דין אחר: היות ומותר הפסח בא שלמים ולא להפך, הרי פסח שלא בזמנו כשנשחט שלא לשמו הוא שלמים באמת. לכך כששחט אחרים לשמו בשאר ימות השנה, אין זו מחשבה מפסידה, כיון שהפסח בשאר ימותה"ש הוא ממש שלמים ואין זו ככוונה לשם פסח (עפ"י חזון איש זבחים א, יג).
ע"ע במובא להלן נה.

(ע"ב) 'אמר לו ר' אליעזר: לא, אם אמרת בחטאת שכן כשרה לשמה כל השנה כולה, תאמר בפסח שאינו כשר אלא בזמנו. הואיל והוא פסול לשמו דין הוא שיפסלו אחרים לשמו' – כתבו התוס' (כאן וכע"ז בפסחים סב) שמקור דינו של ר' אליעזר אינו מה'קל וחומר' בלבד [שהרי גם בחטאת יש

לדון כמו כן], אלא עיקר דינו מסתמך על הכתוב זבח פסח הוא – שממעט אחרים לשמו. [ואע"פ שגם בחטאת נאמר 'היא' – זה נצרך לשוחט חטאת לשם אחרים, אבל בפסח אין צריך קרא לזה].
 ויוסף בן חוני הסובר שבשניהם פסול, אפשר שלמד מהקל-וחומר הן לענין פסח הן לענין חטאת; 'ומה חטאת שמוטרה בא עולה...'. או שמא למד מ'הוא' הנאמר בשניהם, הן לענין פסולן לשם אחרים הן לענין אחרים לשמן (עפ"י קרן אורה).

'בעי ר' זירא: כשרין ואין מרצין, וכי פליג בחדא פליג. או דלמא כשרין ומרצין, ובתרתיה פליגי... ואי ס"ד כשרין ומרצין, בכור בר ריצוי הוא?! אלא כשרין ואין מרצין, ומדסיפא כשרין ואין מרצין, רישא נמי... – כלומר, נסתפקנו האם שמעון אחי עזריה באמרו 'לשם גבוה מהן כשרין' – בא לחדש כאן דבר, לומר שכשרים ועולים, או לא בא בזה להוסיף כלום על תנא קמא. ומוכיחים, אם היה בא להשמיענו חידוש בדבר זה, לא היה שייך לנקוט 'בכור' שאין שייך שם ריצוי, אלא ודאי לא בא להשמיענו חידוש באמרו 'כשרים', ואם כן הוא הדין ברישא לא דיבר לענין ריצוי (חזו"א זבחים א, ג).

'אמר שמעון בן עזאי: מקובל אני מפי שבעים ושנים זקן ביום שהושיבו את רבי אליעזר בישיבה' – הם ע"א חברי הסנהדרין ועוד מופלא על גביהן (פסקי הרי"ד; תפארת ישראל ידים ד, ב. וע"ע אור הישר. והביא הרי"ד (כאן ובהוריות ד). סמך נוסף לכך שהמופלא שבב"ד אינו נמנה בתוך שבעים ואחד. וכע"ז יש בתוס' בסנהדרין ג: ד"ה רבי יהודה. וע"ש מהרש"א ובתוס' שם טז: ובספר מרגליות הים שם).

'ולא הוסיף בן עזאי אלא העולה, ולא הודו לו חכמים' – הגם שקיבל מע"ב זקנים – לא הודו לו חכמים; אפשר שגם הם קבלו מחכמים אחרים שלא כדעת ע"ב הזקנים. ואפשר גם שהיו רוב הדעות שבאותו מעמד שלא כאותם זקנים (ע' יד דוד; חזו"א ידים ט, ד).
 ויש מי שפרש שאותם זקנים לא אמרו בפרוש שעולה פסולה, אלא בן עזאי הוא שלמד כן מתוך דבריהם מכך שנקטו 'הזבחים הנאכלין'. ולא הודו לו חכמים בהבנתו זו בדעת ע"ב זקנים (לח"מ על המשניות. וע' יד דוד).

'זהכתיב בין הערבים? אמר עולא בריה דרב עלאי: בין שני ערבים' – והשמיענו הכתוב בזה שלא נאמר שזמנו בערב דוקא ככתוב 'שם תזבח את הפסח בערב' – אלא כל היום שבין שני ערבים כשר. [ו'בערב' נצרך ללמוד 'אחר דבר... כבסמוך].

'מערב ועד בקר... אין לך עבודה שכשרה מערב עד בקר אלא זו בלבד' – אין הכוונה שהיא עבודה הכשרה מערב עד בקר – שהרי מצות הדלקה בין הערבים ככתוב, ואם המתין עד הערב כבר ביטל מצות עשה, [אלא שמכל מקום חייב עדיין להדליקה, וכמו גר שכבה – מדליקה כל הלילה כבמנחות פה – ע' שו"ת הרשב"א עט שט].

[ואין קשה קושית מקדש דוד (כא, א), מדוע הדלקת נרות דוחה שבת, והלא אפשר להדליקם במוצאי שבת כשר להדליק מערב עד בוקר – דליתא, שזמן מצות ההדלקה מבעוד יום דוקא].
 ואפשר לפרש שזה שאמר 'כשרה מערב עד בקר' – שאם לא הדליק, מדליק כל הלילה. וכן פירש השואל בתשובת הרשב"א (שט).
 אבל הרשב"א שם השיב שאין הפירוש כן, שהרי למדו מן הכתוב הזה שהדלקת הנרות היא עבודה

המאוחרת ואין אחריה עבודה, אלא זהו פירוש מערב עד בקר – בעבודה זו שובתות העבודות עד בקר (עפ"י חזון איש מנחות לז, ו. וע' בלשון רש"י כאן; תוס' מנחות פט. ד"ה איך; חזון איש מנחות לו, ה).

דף יב

‘אחר דבר...’ – בגדר דין זה, ע' ביוסף דעת פסחים נט.

‘מגדף בה רבי אבהו: אם כן, פסח כשר לבן בתירא היכי משכחת לה, אי דאפרשיה האידנא דחוי מעיקרו הוא, ואי דאפרשינהו מאתמול נראה ונדחה הוא? אלא אמר רבי אבהו: תהא לאחר הצות...’

– הנה מכתב ששלחתי להגר"ח קניבסקי שליט"א, ותשובתו עמו:

לא הבנתי מה מקשה זאת לר' יוחנן דוקא, הלא כמו כן קשה על כל קרבן חטאת שקבוע לו זמן, שקודם זמנו אינו ראוי כלל להקרבה, בין לשמו בין שלא לשמו. ואת"ל קרבן ציבור שאני ש'סכין מושכתן', עדיין קשה לכאורה מפרו של אהרן דיום הכיפורים.

מענה:

כל חטאות מפרישין בזמנו אבל פסח שצריך להביאו לביהמ"ק והדרך להפרישו קודם הצות עי' כלים פי"ט מ"ב ולכן פריך מינה

‘תהא לאחר הצות...’ – מכאן משמע שמועיל ביקור ממום בקרבן טרם הקדשו, שהרי צריך לבקרו ד' ימים קודם הקרבתו ואז הלא היה חולין (כן הוכיח בטורי אבן מגילה י: וכן משמע במאירי ובפסקי הרי"ד בפסחים צו. ע"ע בענין זה במובא בשבועות י: ובפסחים סו. וע"ש בספר באר יעקב סי' י ובהר צבי כאן).

‘לילה אין מחוסר זמן, דתני דבי ר' ישמעאל: ליל שמיני נכנס לדיר להתעשר, וכדרבי אפטוריקי...’ – ניתן לפרש את הראיה בשתי פנים; מכך שמתר להכניסו לדיר להתעשר בליל שמיני מוכח שלילה אינו 'מחוסר זמן', כי מחוסר זמן אסור להקדישו.

או אפשר שהראיה היא מדין דיחוי – מזה שמכניסו לדיר להתעשר בליל שמיני ואינו נדחה משום כך אלא כשר להקרבה – מוכח שלילה אינו מחוסר זמן, שאל"כ הרי הוא דיחוי.

ואף על פי שכל קרבן שעבר עליו לילה, לא נחלק בו אדם מעולם שאין שייך לומר שם דין 'דיחוי' הגם שאי אפשר להקריב קרבן בלילה, וגם הסובר לילה מחוסר זמן מודה בדבר – זהו לפי שאין שייך 'דיחוי' אלא כשהקרבן נדחה מצד עצמו או מצד הבעלים, אבל בלילה שהכל ראוי להקרבה אלא שהלילה אינו ראוי כלל לשום קרבן, אין שייך בזה דין 'דיחוי' (כמו שכתבו התוס' ביומא סד. ד"ה התם). אבל כאן הוכיחו שאם לילה הוא בגדר 'מחוסר זמן' – הרי כשהקדישו בליל שמיני, נחשב כמקדיש קודם הזמן, כי מעיקר דינו אין הקרבן ראוי להקרבה אלא מבוקרו של יום השמיני, ומכך שאינו נדחה – מוכח שלילה אינו מחוסר זמן.

לדרך זו נמצינו למדים מכאן לענין פסול הרצאה בליל שמיני, שמלבד הדין הכללי שלילה אינו ראוי לקרבנות (מביום צותו), ישנו דין נוסף (שנלמד מומיום השמיני והלאה) שלא הגיע זמן ההקרבה אלא בבוקר השמיני. וכן מבואר בתוס' כאן. וכתבו נפקותא שאם עלה – ירד, שלא כשאר קרבנות שהוקרבו בלילה, שאם עלו לא ירדו.

שלמדנו ממחשבת פיגול והרי אין מחשבת פיגול אלא במחשב על אכילת אדם או אכילת מזבח. ואילו מדברי הראשונים בחולין (לט) נראה שיש מחשבת פיגול בחושב בשחיטה על קבלה.

ג. בשאר קרבנות שאין מחשבת 'שלא לשמה' פוסלת, צדד בשפת אמת שאין קיים בהם דין 'מחשבין מעבודה לעבודה' לענין שלא יעלו לשם חובה. ואין כן דעת בעל קרן אורה (יג). וע"ע מקור ברוך ח"א כא).

ג. המחשב מחשבות פסול באופן שפסל את הקרבן, ואכלו – עבר על איסור אכילת קדשים פסולים. ובמחשבת 'חורץ לזמנו' – נעשה הקרבן פיגול וחייב האוכל כרת גם אם אכלם קודם שעבר הזמן.

יז. האם ניתן ללמוד אשם מחטאת ומפסח לענין פסול 'שלא לשמה' ולשאר דברים?

רבי אליעזר למד אשם מחטאת בהקש (כחטאת כאשם) לענין פסול שלא לשמה. וחכמים חלקו. [ולדבריהם לומדים בהקש זה דבר אחר, כדלהלן].

וב'מה מצינו' אין ללמוד אשם מחטאת – שכן דמה ניתן למעלה, ארבע מתנות על ארבע קרנות, ובאצבע (ובימין, משא"כ אשם לרבי שמעון כשר בשמאל. כדלהלן יא כד-כה). וכן אין ללמוד אשם מפסח – שכן זמנו קבוע. ואין ללמוד משניהם ב'מה הצד' – שכן הצד השווה שבהם שיש בהם צד כרת [ובאים בציבור. תוס'], משא"כ אשם.

יח. מהו מקום מתן הדם במזבח, בחטאת בעולה ובאשם?

חטאת בהמה – מתן דמה (באצבע, ולא בכלי כשאר קרבנות) בעליונו של מזבח כנגד חודה של קרן. וי"א שכשר אף תוך אמה לכאן ולכאן (ע' להלן נג). ולר' אליעזר בר' שמעון: בגופה של קרן דוקא. חטאת העוף, עולת בהמה, והאשם – למטה מחוט הסיקרא. עולת העוף – למעלה מחוט הסיקרא. ע' פרטים נוספים להלן נב נג.

דפים י – יא

יט. לענין מה הוקשו החטאת והאשם (כחטאת כאשם), ולענין מה הוקשה מנחה לחטאת ולאשם (קדש קדשים הוא כחטאת וכאשם)?

הקש חטאת ואשם – לחכמים, בא ללמד: מה חטאת טעונה סמיכה ככתוב, אף אשם טעון סמיכה. נחלקו הדעות (לג). האם אשם מצורע גם כן טעון סמיכה מדאורייתא כשאר אשמות, אם מדרבנן. (וע"ש ברש"י ותוס'). ולענין קבלת דם בכלי הוקש אשם מצורע לחטאת (כחטאת האשם). וכן לענין מתן דמים ואימורים לגבי מזבח ע' להלן מז: מט. לרבי אליעזר, הוקשו גם לשאר הלכות: אשם שלא לשמה פסול כחטאת; נכנס דמו לפניו – פסול, כחטאת בהמה.

לרבי אליעזר, אשם שמתו בעליו – במיתה. ומקורו מהקש זה (רש"י תמורה. וע' קרן אורה כאן). עוד צידד בשפת אמת (להלן סו). שלר"א אשם מכפר על עשה, כחטאת. ולפי זה אם שחטו על מי שאינו מחויב כלום – פסול משום שינוי בעלים, כחטאת (כדלעיל ז).

הקש המנחה לחטאת ולאשם; מנחת חוטא – כחטאת שכשנעשתה שלא לשמה – פסולה. מנחת נדבה – כאשם שכשרה.

למסקנת סוגיתנו [לרבי שמעון], אין צורך בהקש לפסול מנחת חוטא שלא לשמה, לפי שנאמר בה 'היא'. וכן לרבי אליעזר שפוסל אשם של"ש – לא נאמר ההקש לענין זה. לדברי רבי שמעון, מנחה שקמצה ולא נתן הקומץ בכלי – כשרה, ובלבד שיעבוד בה בימין כזריקת דם החטאת שהיא באצבע ימין. ואם בא לעובדה בכלי – יכול לעבוד אף בשמאל, כאשם. [אבל לחכמים אף כל הזבחים שנעשו בשמאל פסולים].

דף יא

כ. מה דין הזבחים דלהלן?

א. שחט עולה או שלמים לשם חטאת.

ב. שחט עולה או שלמים לשם פסח.

ג. שחט עולה לשם שלמים או לשם אשם.

ד. שחט אשם לשם שלמים או עולה.

ה. שחט שלמים לשם בכור או מעשר.

ו. קרבן פסח ששחטו ב"ד שחרית; לשמו או שלא לשמו.

א-ב. השוחט עולה או שלמים לשם חטאת או לשם פסח – כשר ולא עלה לשם חובה. ולדברי יוסף בן חוני, הנשחטים לשם חטאת ולשם פסח פסולים. וכן אמר רבי אליעזר, שהשוחט קרבן לשם פסח בומנו (– ב"ד בין הערבים) – פסול, שכן הוא פסול לשם אחרים.

לדברי רבי יוחנן [דלא כרבה], שיטת רבי אליעזר כיוסף בן חוני, ואף בנשחטים לשם חטאת פסל. כן פרש"י. אבל לגרסת רבנו תם לדברי הכל לא חלק רבי אליעזר אלא בפסח. לרבי שמעון אחי עזריה, עולה [ונראה שה"ה שלמים] שנשחטה לשם פסח פסולה, שכן שחט לשם נמוך ממנה. ואילו שלמים ששחטם לשם חטאת, יתכן שאף עלו לשם חובה.

ג. עולה לשם שלמים או לשם אשם – כשרה ולא עלתה לשם חובה. ולבן עזאי – פסולה, ולא הודו לו חכמים. ולשמעון אחי עזריה, עולה לשם שלמים פסולה ולשם אשם כשרה.

לרבי יוחנן בדעת רבי אליעזר [לפרש"י ולא לגרסת רבנו תם], שהשוחט זבח לשם חטאת – פסול, נראה שהוא הדין לשם אשם, שהרי מקיש אשם לחטאת.

ד. אשם לשם עולה או שלמים – כשר ולא עלה לחובתו. ורבי אליעזר פוסל. ולשמעון אחי עזריה, אשם לשם שלמים פסול כיון שעשאו לשם נמוך ממנו.

ה. שלמים לשם בכור או מעשר – כשרים ולא עלו לחובה. ולשמעון אחי עזריה – פסולים, שהשלמים טעונים מתן ארבע סמיכה ונסכים ותנופה, משא"כ אלו.

ו. הפסח ששחטו ב"ד שחרית, לשמו – פסול. ולבן בתירא כפירוש רבי אושעיא – כשר (דיעבד). (תוס' פסחים קח. וע' קרן אורה כאן ושפ"א להלן יב). אבל למסקנא אמר ר' יוחנן שאף לבן בתירא פסול. (ששנה עליו הכתוב כמה פעמים 'בין הערבים'. רש"י).

שלא לשמו – רבי יהושע מכשיר וכן בתירא פוסל, הואיל ומקצת היום כשר לפסח, הריזה כפסח ששחטו בזמנו שלא לשמו.

הרמב"ם פסק כבן בתירא. והראב"ד והתוס' חולקים.

דף יב

כא. אלו הלכות הוזכרו בסוגיא, הגובעות מן הכללים דלהלן?

א. אין מחוסר זמן לבו ביום.

ב. לילה אין מחוסר זמן.

ג. בעלי חיים נדחין.

ד. דחוי מעיקרא הוה דיחוי.

ה. יש דיחוי בדמים.

א-ב. כיון שאין מחוסר זמן לבו ביום, לכן אף לדעת בן בתירא שפסח בי"ד קודם חצות אינו ראוי להקרבה כלל, לא לשמו ולא שלא לשמו – אין הוא בגדר 'דחוי' וניתן להפרישו קודם חצות, מפני שראוי להיקרב היום ואינו 'מחוסר זמן' (אביי).

ואפילו בליל י"ד אינו נחשב 'דחוי', מפני שלילה אינו 'מחוסר זמן' (רב פפא).

וכן לענין חיוב 'שחטי חוק'; כל שראוי לאותו היום נחשב 'ראוי לפתח אהל מועד' אעפ"י שאינו ראוי עתה – שאין מחו"ז לבו ביום. ואולם לענין שחיתת הקרבן בפנים, בדבר האסור באכילה עתה ועומד להתר בו ביום – פסול להקרבה משום 'ממשקה ישראל' (עפ"י מנחות ה ותוס').

בהמה בת שבעה ימים, כיון שהגיע ליל שמיני – נכנסת לדיר להתעשר שראויה להיקדש כבר עתה ואינה בגדר 'מחוסר זמן' (רבי אפטוריקי).

לדעת רבי שמעון (בבכורות כא.) אף מחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר. ולשיטתו אין חילוק בין שבעת ימים ראשונים לליל השמיני אלא לענין ההתר להקדישו, אבל בכל אופן חלה הקדושה ונכנס להתעשר (עפ"י תוס' להלן קיד:).

כתבו התוס' שמבואר כן בכמה סוגיות, 'לילה אין מחוסר זמן'. ואולם בדעת הרמב"ם כתבו אחרונים שלילה – מחוסר זמן (ע' הל' מחוסרי כפרה ג,ג-ד). ואכן הרמב"ם השמיט דינא דר' אפטוריקי (ע' שפ"א).

נפקותות נוספות בדין זה – ע' ביומא כט חגיגה ט ומנחות ק.

ג-ה. בהמה של שני שותפים, הקדיש האחד חציה וחזר ולקח חציה מהשותף השני והקדישה – אמר רבי יוחנן: אינה קריבה, שכבר נדחתה מהקרבה (ותרעה עד שתסתאב ויקחו בדמיה אחרת). סובר רבי יוחנן שיש תורת 'דיחוי' בבעלי חיים, וגם בכגון זה שנדחתה מהקרבה בתחילת הקדישה – שדיחוי מעיקרא הוה דיחוי (ואע"פ שלא דחאה בידים. ואעפ"י שבמדה מסוימת בידו לתקן ליקח חציה השני. עתוס'). ואף על פי שלא נתקדשה אלא לדמיה, יש דיחוי בדמים. וכן תמורתה כיוצא בה (שיש דיחוי אף לענין דחיית התמורה מהקרבה. עתוס'). וכן פירש הר' חיים כהן 'יש דיחוי בדמים'.